

[illegible]

परितंयदौषधात्॥ ततसेव्यंच निषेव्यंयुप्रवक्ष्यामियदौषधैरसायनानां
द्विविधंप्रयोगम् सयो विदुःकुटीप्रावेशिकंचैववातपित्तकमेवचकुटी-

~~मोक्षार्थं कुरुष्व धर्मं~~
~~युद्धे युध्वा वल्लभः पादौ च ललाटे च महामिह नमो भगवते~~
हि यथा च विष्णुसंहितायां उक्तम् ॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥ १०३
~~यथा मातृपितृभ्यां तथैव ब्रह्मात्मने नमः ॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥ १०४~~

॥ चर्क ० ॥

९

श्रीगणेशाय नमः ॥ ओ ॥ प्रभूतशाखः शाखा च येन चैतो यथा महान् ॥ भवत्यर्शो वक्र
मतः प्रजानां सुवक्रप्रजः संतानमूलं चानर्त्ये येन हृषेत्समश्नुते यशः श्रियं बलपुष्टिं वा
जीकरणमेव च स्वस्थस्या न स्करं त्वेति द्विविधं प्रोक्तं मौषधं घृष्टा धिनिर्घातकरं वद
यते ॥ अथ मेघज तच्चिकित्सितं चिकित्सितार्थ एतावान्विकाश एतावदौघघोरसायनविधि
आग्नवानीकरणमेव च ॥ अथ मेघजमिति ज्ञेयं विपरीतं यदौषधं धातु ॥ ततसे व्यं च नि
वे व्यं यु प्रवक्ष्यामि यदौषधं रसायनानां द्विविधं प्रयोगमृषयो विदुः ॥ ऊदीपावेशि
कंचैव वातपित्तकमेव च ॥ ऊदीपावेशिकस्यादौ विधिः समुपदेक्ष्यते नृप वै यद्वि

जातीनां साधनां युंक्तं कर्मणाम् ॥ निवासनिर्भये शस्त्रे प्राप्नोत एकारो प्रोदिशि पूर्वोत्त
रस्यां च सुभूमौ कारयेत्कुटीं ॥ विलारेत्सेधसंयमं त्रिगर्भां सूक्ष्मलोचनं घनाभितित्य
नुमुखं सुस्थं मनसः ॥ यियां शब्दादीनामशस्तानामगम्यां स्त्रीविवर्जितम् उद्योपक
रणोयेती स दैवो बधजदिजां अथोदगयने श्रुक्ते तिथिनक्षत्रपूजिते मूर्ध्नि करणोये
तेष्वशस्त्रे कृतवायनः ॥ १ ॥ धृतिस्मृतिबलं कृत्वा श्वदधानः समाहितः ॥ विधूयमा
नमाद्योयन्मैत्री भूतेषु चिंतयन् ॥ देवतापूजयित्वा निदिजानीं श्वप्रदक्षिणाम् देवगो
वाहणान् कृत्वा ततस्तां प्रविशेत्कुटीं ॥ तस्यां संशोधनैः सुखी जात तलः पुनः रसायनं

यि वे दु स्ता नुता ॥ ३ ॥ स्नेहस्वे दो यथादित तेन शुद्ध शरी एय कृत संसर्जना च त्रिगुणपावकं

त्रिगुणपावकं

प्रयुंजीत तत्प्रवक्ष्यामि शोषधनं ॥ हरीतकीनां चूर्णानि सैधवामलकं गुडम् ॥ वचा विडंगं र
जनी पिप्पली दद्यात्पंचाहं वापि सर्पिषा समाहं ॥ वायुराणस्पयवि कुड्रे लुवचं सः ॥ शुद्ध
कीटं नुनं जालारसायनमुपाचरेत् वयः प्रकृतिमान्पशो योगिकं तस्म्यद्रवेत् ॥ हरीत
की पंचरसा मुक्तामल नरां शिवां ॥ दोषाजलो मनो लब्धीं विद्यादी कनया चनीं ॥ आयुषां
पौष्टिकीं धन्यां वयसः ॥ स्थापनीयं सर्वरोगप्रसमनीं बुद्धि दिये वलप्रदं कुष्ठं गु
ल्ममुदावर्त शीर्ष्यां द्रामयंगदं ॥ अर्शसि ग्रहणी दोषं पुष्टां विषमज्वरं हृद्दोषं
शसिरो रोगमनीसारमरोचकमृग काशं प्रमेहमानाहं ह्नीहानमुदरं नवं ॥ कफपित्तं

कं वैश्वर्ये वैवर्ण्ये कामला ॥ किमीनश्च यथुतमकं हृदि क्लेशं व्यसंगावसादनं ॥ स्तोतो विव
धान् विधान् प्रलेपे हृदयोरसः ॥ स्नत बुद्धिप्रमेहं च जये धीघं हरीतकी ॥ अजीर्णो रक्ष
भुजः स्नामय विषक शिताः ॥ सेवेरन्नाभयाभेते शुद्ध स्तो हृदि ताश्चये ॥ तान् गुणां स्ना
निकर्माणि विंशा दमल के क्षयि ॥ यान्युक्तानि हरीत व्याति हृत व्यावीर्यस्य च विषय
यः ॥ अतश्चा मृतकन्यानि विद्यात्कर्मभिरीदृशैः ॥ हरीतकीनां सप्तानि विषगा मलका
नि च ॥ औषधीनां पराभूमि हिमवान् शैल सन्नमः ॥ तस्मात्फलानि मन्ना निशा हयेत्का
लजानि ह ॥ आपूर्णं रसवीर्याणि तथा काले यथाविधिः ॥ आदित्ययववक्त्राया मलिल

श्रीलितानिच यावजग्धा मयूतीनिर्बणान्वगदानिच तेषां प्रयोगे वक्ष्यामि फलानीकर्म
 चोत्तमं यंचानापंचमूलानां भागान् दश यलो न्तिता न् ॥ हरीतकी सहस्रं च त्रिगुणामल
 कनवं विदारिगंधा वृहलीष्ट भ्रियणी निर्दग्धि कां विंशति दारिगंधा यं च दंष्ट्रा मंगरां
 विल्वानिमंथस्यो नाकं का शर्म्यमथ पाटली ॥ पुनर्नवा सूर्य्य परंपो विलामै रंडमेव च ॥
 जीवक र्शभको बीरां जावनीं सशत्यावरीं शरी शुदर्भका शानो शालानमल मेव च ॥ इत्ये
 खां पंचमूलानां पंचाना मुषक लभयेत् ॥ भागान् यथोक्ता ल्प सर्वे साध्यं दशगुणं त्रिंशदश
 भागाच शेषे नुपूतं न ह्यहयेदसं ॥ हरीतकी तताः सर्वाः सर्वाणां मलकानि च ॥ तानि सर्वा

एष नस्थीनि फलान्मायोत्पत्कर्चनेः ॥ विनीय तस्मिन् विर्यहे चूर्णा नीमानि दापयेत् ॥
 मंरूक यर्णा पिब्यन्त्योः शंषुष्या ह्यवस्थ च ॥ मुस्ता नां सविदुंगानां चंदना गुरुणी स्त
 था ॥ मधुक स्य हरुडाया च चायाः कनक स्य च भागांश्च रूपला नकत्वा सूक्ष्मे लाया
 स्त्वचस्तथा ॥ सितोपला सहस्रं च चूर्णि तं रूला धिकं तैलस्य द्वा ट कंचान्न दद्यात्
 त्रीणि च सूर्य्यः साध्य मोडवै पात्रे तत्सर्वं मृडुना गतिना ॥ ज्ञात्वा त्वं ह्यमदा धं च शीतं
 क्षौद्रेण संसृजेत् ॥ क्षौद्रप्रमाणं लेहार्धं तत्सर्वं घृतभाजने तिष्ठे न संमूर्छितं तस्य मा
 चाकाले प्रयोजयेत् ॥ यानोप रूपादाहा र्मेकं भात्रां जलपुति वसिकः ययसा चान्त्रजी

रौभोजनमिष्यते वैखानसावालखित्यास्तथाचाने नयोधनाः रसायनमिदं प्राच्यव
भूवुरमितायुषः ॥ भुक्ता जीर्णवयश्चाग्वमवायुस्तृणवयः वीतनशक्नुमश्चासन्नि
एतंकाः समाहिताः मेधास्मृतिवलीयेताश्चिरं तयोधनाः ॥ वास्तनयो ब्रह्मचर्ये च
चेकश्चात्पंतनिश्चयः रसायनमिदं ब्राह्मणः युः कामः प्रयोजयेत् ॥ दीर्घमायुर्वयश्चा
ग्रंथकामचेष्टास्तमभुते ॥ ३३ ॥ इति वैखानसप्राश ॥ यथोक्तगुणानामा
लकाना सहस्रं पिष्टास्ते न विधिना ययमक्रुसणा सुखि जमना यश्च मनस्थि
चूर्णा येन दामलक सहस्रं स्वस्म परिपीतं स्थि एषु नर्नवाजीवन्तीनां गवला ब्राह्मण

खतर्वलामंडक पर्योशतावहिशंखा युष्मि पिष्यलीवचविडंगस्वपंगुनाम्ना चंदना
गुरुसधुकमधुक पुष्पोत्पलघ्नमालिनी युवतिरूथिका चूर्णाष्टभागसंयुक्तं पुनर्ना
गवला सहस्रं पलस्वरसपरिपीतमनातय तश्चुक्तं दिगुणित सर्पिषा क्षौद्र सर्पिषवा
शुद्रागुडा कृतिकृत्वा शुचौ दृढे घृतभावि ते कुंभे भस्म एतदशुभः ॥ स्थापयेत् अंतर्भूमेः प
क्षं कतरश्चाविधानमथर्ववेदविदायक्षात्यये चोर्द्ध्वकनकरणा ॥ म्रपवाल कालाय
सचूर्णाष्टभागसंयुक्तमर्धकथं दृष्ट्वा यथोक्तेन विधिना प्रातः ॥ प्रयं जानो निबलमभि
समीक्ष्य जीर्णं च षष्टिकं ययसा सर्पि कमुपमे दमानो यथोक्तानगुणान् समभुता

इति भवति चान्न ॥ ३० ॥ इदं रसायनं बालं महर्षिगणसेवितं भवत्यरोगो दीर्घायुः पु
 पुंजा नो महाबलः कोतः प्रजानासि हार्थश्चंद्रादित्यसमद्युतिः ॥ अतं धारयते सत्वमा
 र्बं चास्य पुवर्तते ॥ धरणी धर रसा रश्वायुना स्मविक्रमः समवः त्यविवं चास्य गात्रे
 संपद्यते बुवव हारसायणं विल्लाग्निमं थो ह्यो नाकः कश्मर्षः पादलिर्वलापार्थ
 श्वतस्तः पिष्यल्यः स्वदंष्ट्रा वृहती ह्यं ॥ शृंगी तामलकी डाक्षा जीवन्ती पुष्करगुरु
 अभया सामृता चर्द्धि जीवकर्षभको तथा सुलं पुर्न नवामेदा सेला चंदन मुत्पलं ॥
 विदारी च यमूलानिका कोली काकनासिका ॥ यं घापलो निम्न भागान्शता न्यमलक

स्पच पंचधा सथैक ध्यं जल दोणे विपाचयेत् ज्ञात्वा मत रसान्धे ता यौषध्या न्यथतं
 रसं तच्चा मलकमुद्रत्यने कुलं तेल सपिबोः ॥ यलवा दश केन्द्रदा दत्वा चार्द्धपलं भिष
 कः सत्स्यंडिकायाः पूता माले रुवत्साधुसाधयेत् षट्पलं मधुनश्च त्रसिद्ध शीत समा
 चयत् चतुयलं त्वगाक्षीर्यो पिष्यली द्विपलं तथा ॥ पलमेकं निदद्या च त्वमेला पत्रके स
 रान् ॥ इसपंचवनः प्राशः परमुक्तं रसायनं ॥ कासश्वास हरश्चेष्टविशेषेणो यदिश्यते ॥
 क्षीणक्षाना नां वृद्धा नां बाला नां चांगर्द्धनम् स्वाक्षप मुरोरो गुरुदोगं वात शो शितं पि
 पाशं मूत्रशुक्रस्थां दोषांश्चाप्यय कर्षति अस्य मात्रं वल मिंदियायाणां स्त्रीषु प्र हर्ष

परमतिवृद्धिं चर्या प्रसादं यव नानुलोम्यं स्नायनस्या स्पृशं प्रयोगाश्च भेदजीर्णो वि
कृष्टिप्रवेशात् जगत्कृतं रूपमयास्य सर्वं विमर्ति रूपं नवयौवनस्येति अथामलकह
रीतकीनांमामलकविनीतकानां हरीतकीविनीतकानामावायना शत्वगवभद्रानां मृ
दावलिमानां ककुलेस्त्रिजानामकुलकानां पलसहस्रमूलखलेतं ये व्यदधिचृतम
धुपलशर्करासंप्रयुक्तं भक्षयेदनममुष्योक्तेन विधिना तस्मां ते यवाग्वादिभिः अन्य
वस्थापनमभ्यांगोष्ठादतं सर्पिषा यवचूर्णे श्वेतैलरसायणाप्रयवांश्च भयोगप्रकर्षो
हिस्तावदग्निबलमभिसमीक्ष्य प्रतिभोजनं मुखेण ययमावाज्ज्वलं ससर्पिकांतः

प्रायथासुषविहारः कामभक्ष्यः स्यादतनप्रयोगेन त्यक्तयः पुनर्युवत्वमवापुः बभूवुश्च
नेकवर्षशतजीविनो निर्विकाराः परं शरीरवृद्धिं द्विद्विद्यवलसमुदिताश्चेदश्चात्यतं निवृत्ति
व्यतयेतय इति धेहरीतक्यामलकविनीतकः पंचमूलनिर्गृहेण पियूषलीमधुकमधु
काकोलीक्षीरकाकोल्यात्ममुष्माजीवकवर्षभक्षीरशुक्लाकल्कसंप्रयुक्तेन विदारीत्वा
रसेनक्षीरपृक्गुणसंप्रयुक्तेन च सर्पिः कुंभं सांधयित्वा प्रयुज्जानो ग्निबलसमांघात्रां
वाजीर्णचक्षीरसर्पिः सांधयित्वा मुक्षोदकदनुया नमश्च जराव्याधिपाप्माभिचारव्याप
गतभयः शरीरवृद्धिं द्विद्विद्यवलमधुलमुपलभ्यां प्रतिहतसर्पारंभः परमायुखापुयादिति

हरीतकामलकविभितकहरीद्रास्थिरावचाविडंगा मृत्तचल्लीविश्वमेखजमधुकपि
 प्लीसीसोयवल्कलसिद्धेनक्षीरसर्पिषामधुरार्कगन्धामपिचसंतीयामलकस्वास
 शतपरिपीतमामलकचूर्णमयश्चूर्णचूर्णागसंप्रयुक्तं पाणिललमात्रं प्रातः शय्य
 यथोक्तेन विधिना सायं मुह्ययेण यवसावाससर्पिकं शालिषष्टिकमश्रीयान्त्रिव
 र्बयुयोगादस्य वर्षशतमजरं वपस्ति कृतिश्रुतमवतिर्दत्तसर्वमयाः प्रशाम्पतिविष
 मविषीभवति गात्रेगात्रिमश्ववत्स्थिरीभवति अदृशोभूतानां भवति इति ॥ २॥ भवति
 चान्द्रा ॥ ३॥ यथासमएणाममृतं यथाभोशवत्तां सुधातथाभवन्महवीर्णा रंसाय

एविधिः ॥ मन्त्रां नवदौर्चत्यं नारुपां निधनेन च जगत्पर्वसहस्राणि रसायन
 पाः प्राः न केवलं दीर्घमिह युरश्रुते रसायनं यो विधिवन्निर्विवते गतिं सदैव विधिं ति
 वेवितां भुभां प्रपद्यते बुद्धतथेति वा क्षरमिति गतत्र श्लोकः ॥ अभ्यामलकीयस्मि
 न् वदुयोगाः परिकीर्तिताः रसायनानां सिद्धानां मायुर्येन वर्ततः ॥ ३॥ इति विधि
 तिजे अभ्यामलकीयो रसायनयादः प्रथमः समाप्तः ॥ अथानः प्राणाकामीयं रसा
 यनयादं व्याख्यास्यामः ॥ प्राणाकामाः शुश्रूषधमिदमुच्यमानगृहमिद्यधरमदि
 तिसतहितकार्मर्चिन्वाकृतप्रभावमायुष्यमारोग्यकरं वयसस्थापनं निद्राश्च मत्त

मालस्यदौर्वल्यापहमनिलकफपित्तसाध्यकांस्थेयकरमवद्रुमांसहामंतराग्निसंधु
 क्षणं प्रभावर्यास्वरोत्तमकरं रसायनविधिमतेन च वनादयो महर्षयः पुनर्युवत्वमाय
 पुनारीणां चेष्टा तमावभूवः स्थिरसममुविभक्तमांसाः संहस्थिरशरीरात्सुप्रसन्न
 वैरौद्रियाः सर्वत्राप्रतिदनपरीक्रमाः सक्ते शसहाश्च सर्वशरीरदोषा भवंति ग्राम्या
 हा एतत् अम्ललवण कडुकक्षा शुष्क शाकमांसनिलयललपिच्यन्नभोजिनां वि
 हृत् न च भूक शमोधीन्यं विरुद्धा मात्स्य तक्षामिष्यं दिनां किन्तु गृह्य पूजिययुषितमो
 जिनां सप्तशनामध्यशनप्रायाणां दिवा स्वप्नस्थी मद्यनित्यानां विषमातिमात्रव्यायाम

४ श्वसितसमर्थश्चेष्टी नां शरीरसानसीनां तद्वृत्तिवृद्धिं छाया रोगा
 नाम धिक्कानभूतो न सर्वमाप्नुवाप्नोति तस्मादेता न्योषानवक्षमाणाः ४

संक्षोभितशरीराणां भयकोधशोकलोभायासवद्रुलानामतो निमित्तं हि शिथिलीन
 वंति मांसानि विमुच्यंते संधयो विदध्यते रक्तं विष्यं दते चानत्मे मदीन संधीयते अस्थि
 शुभ्रं शुभ्रं न प्रवर्तते क्षयमुपैत्यैजः स एव भूतो ग्लायति सीदति विज्ञानं दालस्य
 समन्वितो निरुत्साहः सर्वान्यथोक्तं हि वानपातस्या हरविहाय स्यायनातिप्र
 योक्तमहर्षेण च काभगवा न्युनर्वसुरात्रेय उवाच ॥ १० ॥ अमलकानां सुभ्रमिश्रानां
 कालजानामनुपहतगंधवर्ण रसायनातिप्रयोक्तु महर्षे सत्काभगवा न्युनस्वरसे
 नर्तवाक्यं संप्रयुक्तेन सूर्यिषः साधयेदाटकमलः परं विदारीस्वमेन जीवती कल्कसं

पुयुक्तेन अनेने क्रमेण कैकं शतपार्क सहस्रपाकं वा शर्क एषौ डचतुर्भागसंपुयुक्तं ॥
सौवर्णं राजतेनाम्नेमार्तिके वा शुचौ ददेद्यतभाविते शुक्रमेख्यापयेत् तद्यथोक्तेन वि
धिना यथग्निप्रातः पुशाम्यंति अत्रातिहतगतिः स्त्रीष्वपत्यवान् सवतीति भवति चा
त्र दहश्रीरंगिरिसारं स्थि रौद्रियं चातिवलेन्द्रियं च अध्वमन्ये रसिको तत्स्यं प्रश
स्ति पूजा मुखचित्तभावक च वलं महर्षा विभुदस्य प्रद्विरणा स्त्रायनौ घस्तनितानि
कारै भवत्ययत्नविपुलं स्थिरं च स मभ्युतो योगमिभं नरस्येति ॥ १ ॥ आमलक सहस्रं
पिप्पलि सहस्रं संपुयुक्तं पलाशत रूपा क्षारोदको च रं वेतदनुगतक्षामला तयभु

कमलस्थि चूर्णी कृतं चतुर्गुणाभ्यां मधुसर्पिभ्यां संनीय शर्करा चूर्णं चतुर्भागसंपुयु
क्तं घृतभाजनस्थं सारमासान् स्थापयेत् दंतभ्रमे स्तस्यो तरकालमतिवनसमा ॥
नात्रा योर्वीही कप्रयोगः सास्पापेक्ष आह यविधिनाय एहिका स्तस्य प्रयोगा च
षं शतमजरवयस्तिष्ठंतीति समानं पूर्ववत् ॥ २ ॥ आमलक चूर्णं एकमेकविंशति
राजमा मलक सहस्रं सपरितं मधुघृतारकाभ्यां द्वाभ्यामेकी कृतमष्टभाग
पिप्पलीकं शर्करा चूर्णं चतुर्भागं वसयुक्तं घृतभाजनस्थं प्रावृषि भस्म एण्डो
नियथांत दृष्टांते सात्त्वा शीप्रयोजगा द्वर्ष शतमजरमा सुस्तिष्ठतीति समानं पूर्ववत् ॥ ३ ॥

विडंगतंडुलचूर्णानामावकमाटकं पिप्पली तंडुलानां अर्धोऽटके शितोपलायाः
 सर्पिलैलमध्मठके ॥ यद्भिरेकी कृतघृतभाजनस्य प्राकृष्टिभस्म एशाविति स
 मानपूर्वेण वावदासी ॥ ४ ॥ यथोक्तगुणानामामर्शकानां सहस्रमाईपलाश
 दोषांसापिधानाय तावमनुदयं तामारण्यगोमया ॥ त्रिदिरूपस्वेदयेतानि
 सुस्त्रिचशीतापुद्गतकुलकाभ्यो योपायिष्पली चूर्णमाटका माटके तविडंग
 चूर्णानामधर्मेण चाटकेन शकेरा चूर्णानां क्षाभां माटकाभ्यां तैलस्य मधुन स
 पिबश्च संयोज्य भुचौ द्रष्टव्यं भाविते कौभे स्थापयेदेकविंशतिरात्रमत ऊर्द्धप

योगस्तस्य प्रयोगाद्वर्षशतमजं वयंति श्रुति समा लापूर्वेण सुस्त्रिचि क्रैला
 स्त्रीर्णो स्त्रिगधमरकस्तमृत्तिके सुवर्णवर्णमृत्तिके वाचपगता विषश्चापदे
 चवनसलिलाग्निदोषोत्कर्षेण चाल्मी कस्य शानचैत्यो घरातशरावसथवजिते
 देशे यथर्गुसुखयवनसलिलाग्निदोषोदित्यसैवितेजातामनिचैत्रयहतामनर
 धारुदासबालमजीर्णा मधिगतवीर्याशीर्णपुण्यपरापरांसंज्ञातात्पपनीत
 पतितपस्येवमासे अचिदप्रपुनः कृतदेवांचनः स्तस्त्रिवाचयित्वा द्विजातीन्बले मु
 क्तर्तेनागबलामूलतानुज्जरेत् तेषां सुप्रक्षालितानां त्वविण्डमाप्रमात्रमक्षमात्रं

वाश्नक्षणापिष्टमालोप्रपयसापातः प्रातः प्रयोजयेत् चूर्णा कृतानिवापिवेत् वयसा
मधुसर्पिर्न्यावासे योज्यमक्षयेत् जिरी चक्षीरसर्पिर्न्यावा शालिषष्टिकमन्नीयात्सं कस
रप्रयोगादस्य वर्ष शत मज्जं वयसि लिङ्गतीति समानपूर्वेण ॥ ६ ॥ वलातिवलाचंदनाश
रूधरवादि रशिंशपासनस्वरसाः पुनर्नवां ताश्चौ वक्ष्ये यो दश नागवला यड्विरेचन
शताश्रितीये प्रभूताद्याः पुनर्नवा तावयः स्थापनोक्ता व्याख्याताः स्वरसानामलाभे
त्वयं स्वरसविधी ॥ चूर्णा नामाटक माटक माटक मुदक स्याहोरात्र स्थितं मृदिता
पूतं स्वासत स्वयोज्यम् ॥ भध्वातकान्यनुपहाताभ्यामभ्याया पूर्णा रसपूमाणावीय

शि पक्वजां वत्त प्रकाशानि श्रुचौ श्रुक्ते वासो संगृह्य वयसि लेखो माघ पक्षवानि धूप
येत् ॥ तानि च नर्मासस्थितानि सहेसहस्ये वा मासे प्रयोगात्कुमारभेतशीतालिग्धम
धुरेयस्कृतशरीरः पूर्वशयनान्तातकान्यथोर्ध्वगुणो नाभसासाधयेत् तेषां रसम
ष्टभागावशेषं पूतं सपयस्कं पिवत्सर्पिषां तर्मुखमन्यज्यताये कैकभध्वातकीस्त
र्वायकैर्येण दशभध्वातकान्मरात्रिं त्रात्प्रयोज्यानितातः परमुत्कर्षः प्रयोगवि
धानेन सहस्रयरे भध्वाटक प्रयोगः जीरी चसर्पिषा ययसा शालिषष्टिकाशल
नमुपाचारः प्रयोगांते च द्विस्तावा न्यघसैवोपचारः तत्प्रयोगावर्ष शत मज्जं वयसि

घृतीति समाप्तपूर्वेण ॥ ७ ॥ भस्त्राटकानां जर्जरीकृता नां पिष्टुस्वेदनं पूरयित्वा
 भूमौ वा कंठं निखातस्य स्नेहभावगतस्य दृढस्योपीरुं भस्त्राटकेणोडे येनापि
 धाय कृष्णं मृत्तिकावलिष्टं गोमयाग्निभिरुपस्वेदयेत्तेषां यः स्वः सः कुंभं प्रप
 येत मधुभागमधुसं प्रयुक्तं द्विगुणघृतमध्यां तत्प्रयोगाच्चर्षशतमजं वयासि
 घृतीति समाप्तपूर्वेण ॥ ८ ॥ भस्त्रातकसर्पिर्भस्त्रातकक्षीरं भस्त्रातकक्षौद्रं गुडं
 भस्त्रातकं भस्त्रातकपूरुषो भस्त्रातकतेले भस्त्रातकपल्लवं भस्त्रातकसक्तवोभ
 स्त्रातकलवणं भस्त्रातकतर्पणमिति भस्त्रातकविधानमुक्तं ॥ भवविधात्रा ॥

भस्त्रातकानि तीक्ष्णानि पाकीत्यग्नि समाति च भवंति मृतकल्पाणि प्रयुक्तानि य
 थाविधि त्रयोदशविधस्तेषां प्रयोगः परिकीर्तितः रोगप्रकृतिज्ञान्मज्ञास्तान्प्रयोगा
 न्प्रयोजयेत् कफजोतसरो गीस्तिन विबंधोस्तिकश्च नयं भस्त्रातकं हृत्वा क्षीरं मे
 रसायनानां मासयोगाः सिद्धाभूतहि तैघिण निदिष्टाः प्राणकार्माये सप्तत्रिंशन्म
 हिर्घिरोति वा ह्यंतयो ब्रह्मचर्यमध्यात्मध्यानमेव च दीर्घायुषो यथा कामं मृत्यु
 त्रिविधिं गताः ॥ तस्मादायुः प्रकर्षार्थं प्राणकार्माः सुखार्थिभिः ॥ रसायनविधीः
 सेव्यो विधिवत्सु समाहित इति ॥ ततश्चोक्तं ॥ रसायणा धाग्निवर्द्धनं प्राणकार्माः

पुराजीर्णाः व्यवनाशामहर्षयः रसायणोः शिवैरेतैर्वभूवुरमितायुषः प्राणकामी
चोरसायनयादोद्वितीयः ॥ अथातः करप्रचितीयं रसायनयादं व्याख्यामः ॥
॥ करप्रचितामंयथोक्तगुणानामामलकानां मुद्गनां श्रुक् चूर्णितानां माद्यैः
फाल्गुणैर्वा मासे त्रि सप्त कृत्वः स्वस्वपासीतानां पुनः श्रुक् चूर्णांकृतानां माद्यैः
मेकं ग्राहयेत् अथ जीवनीयानां वृंहणीयानां सत्यजननां शुक्रवर्धनानां वयःस्था
पनानां घटविस्त्रेन शताश्रितोक्तानां मोक्षदानां च दनागृहध्वशाकतिनिहस्व
दिरशिंशपासनसारणां क्षारणसः सिमानामनया विभीतकैः पिप्पलीवचाचव्यैः

चित्रकविडंगानां च सेमस्ता नामाढकमेके दशगुणे नाभसा साधयेत् स्मिन्नाढका
वडो वेरसे सुनुने ताभ्यामलकचूर्णा निवत्ला गोमयाग्निभिर्वशि विदल शोरेतोडी
नीडिभिर्वा अथ दुपतंया इति धाययेत् तत्तच्चूर्णमयश्चूर्णाष्टभागसंप्रयुक्तं मधु
सर्पिभ्यां मज्जिवल ममिसमीक्ष्य प्रयोजयेदिति ॥ तत्र श्लोकः एतद् रसायनं
पूर्वं वसिष्ठः कश्यपे गौतमेः जमदग्निर्भरद्वाजो भृगुरप्येव वदित्वाः ॥ अथ प्रय
ता मुक्ताः श्रमव्याधिजराभयां तया वदित्वं स्तुतं युः तस्य भावान् महावलाः ॥
तयसा ब्रह्मचर्येण ध्यानेन प्रशमेन च रसायनविधानेन कालयुक्तेन चायुषा

स्थितामहर्षयः पूर्वमहिकिंचिदसायनं॥ ग्राम्याणामन्यकावागां विधरतपूय
तात्मना॥१॥ इदं रसायनं चक्रे ब्रह्मा वार्षसहस्रकं॥ जरा व्याधिषु समनं बुद्धिं प्रिय
नलप्रदम् संवत्सरोयथो रद्विर्गवां मध्येव ते तदा सावित्री मनसा ध्याय न ब्रह्म
चारी जितेंद्रियः॥ संवत्सरं ते द्यौषीं वा माघीं वा फाल्गुणीं तथा॥ अहो यवा मोक्ष
स्य प्रविश्यामलकीवनं बृहत्फलाम् दामा रुह्य दुमं शाखागतं फलं गृह्णित्वा पाणि
नातिरेज्यपनू ब्रह्मा मृतागमात् तदा सुवश्यममृतवसन्त्यागतयो वतः सोहित्य
मेवांगत्वा तु भवत्यमरसन्निभः॥ स्वयं चास्योपदिष्टं श्रीवेदावाक्करुपिणी॥२॥

त्रिफलायरसे मन्त्रे गवां क्षीरि च लावणे क्रमेण चिंशु दीक्षीरे किंशुकधार एव च॥
तीक्ष्णमयस्य च त्राणि बहिर्वर्णा निमोषयेत् चतुरंगुल दीर्घाणि तिलो रोधत
तूतिचयुक्तानि लेहवत्कं भैस्थितानि घृतभावितां सेवत्सरं निधेयानि यवयवे
तदेव च दद्यादालो डनं मासे सर्वत्रालो छ्यत्युधः॥ संवत्सरं त्यजेत् स्य प्रयोगो म
धुसर्षिणा प्राप्तः प्रातर्वलाये क्षीसाल्म्ये जीर्णे च भोजनं॥ एष रावचला हानौ स्तेह
श्चरत्तस्य च॥ आयुः प्रकर्षकस्मिद्धा प्रयोगः सर्वरोगनुत् लामिद्यातेर्न चानं के
र्न रयानचमृत्पुला सव्यस्यः स्याद्ब्रजप्राणः सदा चातिवर्लेन्द्रियः॥ धीमानयत्रासी

वाकसिद्धः श्रुतधारो साहाधनः भवेत्समाप्रयुजानो नरो लोहरसायनी ॥ ॥
 इतिलोहरसायन ॥ ॥ ३ ॥ ऐंशीमस्याक्षकीवर्षः दद्यात्सुवर्चलापि
 च्यल्योलवरां हेमशंखपुष्पाविधं घृतं एषां विषयकान् भागान् हेमसुर्पि
 विताडोयवो तत्र स्नेहस्तु तिलं दद्याद्विषयवर्षाणि दद्यात्तदेकध्वं पु
 योजयेत् ॥ घृतभूतं सधौ देशी रोतातं प्रशस्यते जगत्प्राधिप्रशमनं स्मृतिर्मे
 घाकरं परं आयुष्यं पौष्टिकं धन्यं स्वरवर्णप्रसादनं यरभजस्करे वै तत्सिद्ध
 मेद्रं रसायनं नैनप्रसहते कत्यानालक्ष्मीतविषं राहकश्चैत्रं सज्जं जठरा

णिगुल्मालीः हापुगणो विषमज्वरश्च मेघास्तुतिर्ज्ञातहरश्चो गाः शाम्भ
 तितेनानिवलाश्च वाताः ॥ ऐं रसायने ॥ ४ ॥ मंडूक्योर्ध्वः स्वरसः प्रयोज्यः
 क्षीरेण यस्यामधुकस्य चूर्णं रसो गुडचास्तु समूलपुष्पाः कल्कः प्रयोज्यः ॥
 रवलः शंसपुष्पाः आयुः प्रदामा मयनशानानिवलाग्निवर्णा स्वरवर्द्धना नि
 मेध्यांतिचेतातिरस्यनानि मेध्याविशेषेण च शस्वपुष्पो येनाद्यौ सप्तदश
 वापिष्पलीमधुः सर्पिर्वारसायरां गुनात्तैवी समामेकां प्रयोजयेत् तिलसिस्त्र
 लुपुर्वास्तु काग्रेभोजनस्य च पिष्पल्यः किंशुकक्षा भविता घृतमर्जिताः

ASHA ARCHIVES

888

ASHA ARCHIVES

ASHA ARCHIVES

— 7.13.14
— 7.13.14
— 7.13.14
— 7.13.14

प्रयो ज्ञामधुसंमिश्रा रसायनगुणैर्विण्ण जेतुं काशं क्षयं शोषं च संहिता
 गलामयान् अशां सिग्रहणि दोषां हन्ता विमज्जा वैश्वर्यं पानसंशो फंगुन्मं
 वातबलासकं कमष्ट द्वा दशाहानि दशमे पिलिकं दितम् वर्धयेत्पयसा
 सार्धं रूपौ चापनमेत्पुनः जीर्णो जीर्णो च भूमी तद्यष्टिकं क्षीरसर्पिं घापिष्यती
 तां सहस्रस्य प्रयागो परमायतं विष्टा स्तावलिमिः सेव्याः श्रुतामध्यवलेनै
 वैः चर्णी कृता ह्रस्ववलेनैर्यो ज्ञा दोषामयान् अतिदुर्घेयो लीकः श्रेष्ठो मध्यम
 उग्रहकीर्तिताः प्रयोगाय विनियन्तः सकलीयान्स चावलेः वं हणं स्वर्धमा

पुष्पं ह्रीं हीं हरविनाशनं वयसः स्थायनं मेध्यं पिष्यती ना रसायनं ॥ ३ ॥ ज
 नांते नयामेकां प्राग्भनो द्वे विभीतके शुक्ला तु मधुसर्पिण्यां चत्वार्या मलकानि
 च प्रयोजयेत्समा मेका त्रिफलाया रसायनं जीवे वै द्य शतं पूर्णं सजरो व्याधि
 रेव च ॥ ४ ॥ त्रैफलेनायसीया शीं कल्के ना दोषयन्त वातम हारा त्रिकं लेपं पि
 वे श्लोडो द्वा स्तुते प्रभूतस्निह मशानं जीर्णं तत्र प्रसृपते अजरो रुक् समभ्यां र
 साज्जवित्तस समाशतं ॥ ५ ॥ मधुकै ननु गाक्षी र्चा पिष्यत्याक्षी र्सर्पिं वा त्रिफला
 च त्रिफला लवणो न च संवत्स एषो गेन सेधा स्तुतिवत्प्रदा भवत्यायुः प्रदा धन्य

जरा रोग निवर्हणी अतस्तं च कषाय च कंडु पाके सिला जनु नी त्पु ल्प जीन धा तु भ
अतु र्म सस्य सभवः हेमः परजा ना ता मा द्वा र्क स्या प मा द पि र सा य न त दि धि
भित्त दृश्यं तच्च रोग नुत् वात पित्त कफ मे श्व निर्य हे स्त स्य भा वि त र्दी र्गो क्त्त र्च परं
व्यानि स वै रे कै क सो पि वाः प्रक्षि त्पौ द्न न मा धा न पु न स्त स्य भि पे द से को ले स
सा ह मे ते न दि धि ना त स्य भा वा ना पूर्वो क्ते न वि धा ने न स्तो श्री णी क्तेः सह त्त
पी त प प मा द मा दी र्घ मा यु सु खानि तं जरा व्या धि पु त्रा म नं दे ह दा र्घ्य क रं प ह मे धा
स्म ति क रं धा मं क्षी ण शी त प्र यो ज ये त् प्र योग स त्पा हा स्त प श्चै क श्व स त्प क नि

दि दृष्टि वि ध स्त स्य यो मे धो च स्त था मा त्रा य ल त्प द्र य ल स्या क्त्त र्वा तु क
नी प सी जा ते वि त्रो वा स्त वि धी स्त स्य व क्षा म्य तः पा हे मा आ सूर्य त त्या श्व
स्म वं ति गि रि धा त वः ज त्वा भं मृ द्मृ त्त्वा छं य न्म ल त ॥ ६ ॥ छि ला जि त्तु म
धुर श्व म ति क्त श्व ज दा पु ष्य ति भ श्व यः क द् वि र्पा के शी त श्व स सु व र्णी स्य तिः
स्त्र वं रु प्पा कां स शी त श्वे त ॥ ७ ॥ शी त सा धु वि य च्च ते ता म्बु स्य व हि क्त्त वा म स्ति
क्ते ह्नः क द्प च्च ते य ल्प गु ण लु का भा स ति क्त को ल व ना त्वि तः क द् वि र्पा के
शी त श्व स्त्र वं श्वे त् स चा य स गो मू त्रां ध यः सर्व सर्व क र्म सु यो गि काः र सा

यनप्रयोगेषु यश्चि मस्तु विशेष्यते यथाक्रमं श्लेषपिने वातपित्तैकफत्रिषु वि
 शेषतः प्रसङ्गं ते मलाहं मादिधातुजाः शिलाजबुप्रयोगेषु विदाहोनिगुरुणि
 च वर्जयेत्सर्वकालं च कुलचात्परिवर्जयेत् ते ह्यन्यं तविरुद्धं चादश्मनोभेदना
 : यद्यप्यसालोके दृष्टास्तत्तेषां प्रयोगः प्रतिषिध्यते यथांमिनक्राणिरसस्य प्र
 स्तोयं समूत्रं विधाः कषायाः आलोऽनार्थं गिरजस्य शस्त्रास्ते तेषु योऽप्यप्रसमी
 क्ष्यकार्यम् न चोत्तिरेगो मुवि साध्यरूपः शिलाह्वयेन जयेत्यस्य तत्कालयोगै
 र्विविधिभिः प्रयुक्तं स्वस्य चोर्जा विपु ददाति इति ॥ दत्तत्रिलोक ॥ ॥ २ ॥

करप्रचितकेयादेदशाखदृमदर्येण रसायनानां सिद्धानां संयोगाः समुदा
 हृताः ॥ ॥ इति चिकित्सितके करप्रचितिकोरसायनपादस्मृतीयः ॥ ३ ॥
 ॥ अथातः ॥ अपूर्वेदसमुत्थानीयं रसायनया दैव्या ख्यास्यामः ॥ ॥ कषयः ख
 लुकदाचिच्छालीनां यायावाश्च ग्राभ्योष धाहारासंतामयः ॥ न्निकासंदवेष्टश्च नाति
 कल्पं प्रायेण वमुवः तसर्वासा मितिकर्तव्यतानामसुमर्थाः संतोया म्बासकृतमा
 त्मदोषं मत्वा पूर्वनिवासमपगतगाम्यः दोषं शिवं पुण्यमुदां मेध्यमगत्य नमुकृति
 भिर्गंगादृभवममरगंधर्व किन्नरानुचरि मनेकाल निचयमचिंत्वा द्रुपभाववत्स

विंसिद्धचारणानुचरितदिवा नीर्थो धधियु भवमतिशरणं हिमवंतममरुधियाभिवं
जासुः। मरुगिरेविकशिष्टकस्यपागस्यपागस्यपुलस्त्यवामदेवासितगौतमप्रमृष्ट
तयोमहर्षयस्तानिदः सहस्रहृदगममरुगुरुचराववीत्वागतं ब्रह्मविदां ज्ञानतयोधा
नानां ब्रह्मर्षीणामस्ति भुवो ग्लानिरभावैस्वर्यं वैवर्ण्यं च ग्रास्यवासकृतमसुखमसु
लः कालश्चायमायुर्वेदोपदेशस्य ब्रह्मर्षीणामात्मनः प्रजानां चानुग्रहार्थं यमायु
र्वेदमन्विनामस्तथायच्छेताप्रजापतिरश्विभ्यां प्रजापतये ब्रह्मा प्रजातामल्पमायुर्जरा
व्याधिवरुलमसुखमसुखानुवंधिमल्पत्वादल्पतयेदमभियमदानाधयनसंचर्यम

आयुष्यतममायुः प्रकर्षकरं जरा व्याधिप्रसमनमूनस्कारममृतं शिवं शरणप्र
दात्रुमनः श्रोतुमर्हथोपधारयिदं प्राकाशयितं च प्रजानुग्रहार्थं मार्गं ब्रह्मचर्यं नि
मैत्री कारुण्यमात्मनः। आनुत्तमं प्रणयमुदारं दातुं नक्षयं कर्मेति तत्तत्त्वा विबुध
यतिवचनमृषयः सर्व एवामावाप्तुमिच्छन्तः। प्रहृष्टास्तद्वचनमभिनतदुश्चे
ति अथेति अथेदं तेदायुर्वेदामृतमृषिभ्यः संश्रामोवावैतत्सवमेनुष्टेयमपंचका
नोरसायनानां दिवा श्रौयधयो हिमवतपूशतावरीविदारिजीवंती प्रनर्नवानाचला
स्थिरचचाच्छत्रातिष्ठत्रामेदानहामेदाजीवनीयाश्वात्माः ययसाप्रयुक्ताः ययमासा
त्यमायुर्वयस्तूरुणामनामन्यप्रातत्वं स्वरवर्णासंयदमुचयेमेधास्तुतिमुत्तमव

नमिष्टां श्रय एवावा नावहंति सिद्धाः प्रहसुवर्चलानामौषधिर्माहिरण्यक्षीरपुष्करस
दृशयत्रा आदित्यवर्णी नामौषधिर्मासूर्यकांतेति ज्ञायते सुवर्णक्षीरसूर्यमंडलाकार
पुष्पो नाहिरण्यमौषधिश्च वलेति विज्ञायते यास्तः वल्क्यजसदृशरात्राकाष्ठगोधानामौष
धिर्गोधाम्बा ॥ सर्पानामौषधिः सधर्पांकारो सोमो नामौषधिर्गजः पंचदशध्वसि सो
मश्च हीयते च पद्मनामौषधिः ॥ पद्माकारपद्मरुकायस्स गंधाश्च ज्ञानामौषधिर्गज
श्रुतिज्ञायते ॥ नीलानीलक्षीरपुष्पीलता वज्रला ॥ इत्यासा मथानामौषधीनां याषामे
वोचलनेततस्यास्तस्याः स्वरसस्य सोहित्यंगत्वा ह्येहमाविवायामा इष्यतां शोदीर्णं

सपिधानायां शोततत्र प्रलीयते वरा मासेन पुनः स्वयंचास्य सर्ववाचोगतानि
प्रादुर्भवन्ति दिव्यं चास्य चतुः श्रोतं भवति गतिर्यो जनमहस्रगपा रनुपद्रवंचेति
भवति चात्रा ॥ दिव्यानामौषधीनां यः प्रभावः स भवद्विधैः शक्यः सोऽमुमशक्यस्तु स
तोऽमुमकृतात्मभिः ॥ औषधीनां प्रभावो ॥ तमिच्छतां स्वेव वर्त्मनि भवन्तां निखिलं श्रेय
सर्वमेवोपपत्स्यते वातप्रस्थेर्गृहस्थे श्रुपयते निरयत्नात्मभिः ॥ शक्या औषधयो ह्ये
ताः सेवित्रुं विषयाभिजाः तास्तु क्षेत्रगुणैस्तेषां मध्यमेन वकर्मणा मृदुवीर्यतएस्ता
सां विधिर्ज्ञेयः स एव तु ययं च ताः प्रयोक्तव्ये समर्थाः सुवार्थिनः रसायनविधि

लोभांमयमन्येः प्रशस्यते वल्गनां जीवनीयानां वृंहणीयाश्च यादृशा वयसः स्थाप
नानां च खदिरस्यासुनस्य च खर्जूरणां मधुकानां मुस्तानां मुत्पलस्य च मूढिकानां
विडंगानि वचयाश्चित्रकस्य वा वाशता वर्याः ययस्याद्याः पिष्यल्याजो गकस्य च क
घान्ता गवलायाश्च द्राक्षाद्याः धवस्य च त्रिफला कंटकार्योश्च विदार्या च दनस्य
च इन्कणां शरमूलानां श्रीपराय लिङ्गि शस्य च रसाः पृथक् पृथक् ग्राह्याः यला
शक्षा एव वर्या यात्री भित्तान् भागान् ययोग्यं चतुर्गुणं देपात्रे तिल तैलस्य
देच **ग** गव्यस्य सर्पिषाः तत्साध्यं सर्वमेकैत्र सुमिदं हेतुमुद्रेत तत्रामलकचूर्णा

नामाटकेषां सभा वितं **स्व** रसे ते वदातव्यं शौडस्याभिनवस्य च शर्करा चूर्णाया
त्रं च पुस्यमेकं प्रदापयेत् तृणाक्षीर्याः सपिष्यल्याः स्थाप्यं संभूर्यितं च तत् **श्रु** चो
खेपार्चिके कुंभे मासां द्र घृतभा विते मात्रा मग्निसमां तस्य ततः **उ** द्द्रु प्रयो जयेत्
हमताम् प्रवालानां ययसः स्फटिकस्य च मुक्तवैडूर्यशंखानां चूर्णानां रजत
स्य च प्रक्षिप्य बोडशी मात्रां विहाया समैशुन **जी** र्णा जी र्णं च भुंजीत यद्यिनां क्षी
रसर्पिषां सर्वे रोग प्रशमनं दृष्यमा युष्मभुनमै सत्त्वस्मृति शरिरा निवुद्धीं दिय
वलप्रदं पामूजस्करं चैतद्वर्णं स्वरकरं तथा **वि** षालक्ष्मी प्रशमनं सर्वबाधो गत
प्रदं सिद्धार्थानां चाभिनवं दधश्च पुजा प्रियत्वं च यशश्च लोके प्रवीणमिच्छति

दंयथावद् सायणं ब्राह्मणमुदाखीर्य समर्था ना मरोगाणां धीमतां मय तात्मनां कृदी प्र
वेशः स्तीणानां परिहृदवतां हितः अतो यथा मनुये तेषां सौर्यं मा कृत को विधिः ताभ्यां
श्रेष्ठतरः पूर्वो विधिः स तु सङ्कटः रसायन विधिः भेसा इत्येव व्याधयो यदि यथा स्व
मोषधं तेषां कार्ये मुक्ता रसायनं सत्यवादिन मक्रोधं निवृत्तं मद्यं मेधुना न अहि
स कर्मनाया संप्रशान्तं दियवादिनं जाय्य शौच परं धीरं दान नित्यं तपस्विनं देवगो
मृगाचार्य गुरुवृक्षार्चने रतं आनृशं स्थं परं नित्यं न्यवरुण वेदिनं समजागरां स्व
नित्यं क्षीर घृताग्निनं देशका काल प्रमाणात्ता युक्ति म न हं हतं शस्त्राचारमसंकी
र्णमध्यात्म प्रचरो दिवम् उपासि चारं वृद्धा नामास्तिकानां जितात्मनां धर्मशास्त्रप

रं विद्या नर नित्य रसायनं गृहो रैते समुदितः प्रयुक्तै चो रसायनं रसायन गुणान् स
र्वान्यथोक्ता न्समभुते यथा स्थूल मतिर्वा ह्यदोषान् शरीर मानस न् रसायन गु
होर्जं तु र्युज्यते न कदाचनः योगाद्याः प्रकृषार्था नरा रेग निवर्हणीः मनः शरीर
भुक्ता नासिद्धांति प्रयुनात्मनां तदेत न्न भवेद्वा घ्नं सर्वमेव हज्जात्मने अजरो भ्यो दि
जानिपः अश्रु वायेषु नास्ति च ये रसायन संयोगा वृष्या योगाश्च ये भवाः यच्चौष
धं विकाराणां सर्वत द्वेद्य संश्रयं प्राणान् चार्थ वधस्तस्माद्वा मंत्र वेद पाठां अभिना
वि च देवैः पूजयेदिति शक्तिः अश्विन्यो देव निषजो यज्ञ बाहा विति स्मवौ यज्ञ

स्यहिशिः चित्तं पुनस्तस्यां समाहितं पूशीर्णादशनाः पूषो नैत्रेन स्ये मगस्य च वज्रिहा
भुजस्तं प्रस्माभ्यामेव चिकित्सितः चिकित्सितेषु शीताभ्यां गृहीतो राजयक्ष्मणा सोमा
नियचितश्चैद कृतस्त्याभ्यां पुनः सुखीभार्गवः च्यवनः कामी वृद्धः सन्धिकृतिंगवः वी
तवर्णस्वरो मेतः कृतस्त्याभ्यां पुनर्गुवा एतैश्चान्यैश्च वृद्धभिः कर्मभिषगुत्तमो बभूवर्गु
भृशं पूज्याधिंशदीनां महात्मनां ग्रहांस्तोत्राणि शस्त्राणि तथा नाना हविर्विच धूम्रश्चा
यशस्त्याभ्यां प्रकल्पंते द्विजातिभिः प्रातश्च सवने सोमं शंकोधिभ्यां सहाभृते सो
मस्यां च भगवानभिर्धेद दार्कदेह नभ्यां सहसोदते इडाग्निवाग्निनौ चैव सूर्यते श
यसो द्विजैः सूर्यते वेदनाकोषु न तथा न्याहि देवताः अजरो मरेस्ताव विबुधैः साधियै

ध्रुवे पूज्येते पुयते एवमग्नि नो भिषजाविति मृत्युव्याधिजगवश्येऽः त्वशयैः सुवार्थि
भिः किंपुनर्भिषजो न तैः पूजायुर्नानिशक्तिः शीलवान् मतिमान् युक्तो द्विजातिः शा
स्त्रपारगः पाणिभिरगुक् वत्सुजः प्राणाचार्यः सहिस्मृतः विश्वासमात्यो भिषजो द्विती
जातीरुच्यते अभृते वैद्यशब्दां हि न वैद्यः पूर्वजन्मना विश्वासमात्यो वास्मं वासत्वमा
र्मथमथापि वा वाचुवमा विशतिज्ञानात्तस्माद्देहो द्विजः स्मृतः नाभिध्यायेन्न वा को
शो रहितैव समाचरेत् शणाचार्ये बुधः कश्चिदिच्छन्नायुरनित्यं चिकित्सितस्तु संश्रु
त्यो वा संश्रुत्य मानवः तोषा कणेति वैद्याय नास्ति तस्ये हृष्टतिः भिषगाणां वृण्वन्सर्वा
नृत्त्वसुता नीव यत्रवान् अवाधेभ्यो हि संरक्षो दिष्टन् धर्ममनुत्तमं धर्माथार्चार्थकामा

४
र्थमायुर्वेदो महर्षिभिः प्रकाशितो धर्मयौरेरिष्टिः स्यात्तमक्षरानार्थार्थतापिकामार्थम
धर्मतदयां प्रतिवर्तते यच्चिकित्सायां सर्वमविवर्तते ॥ ३ ॥ त्वेते तु वृत्त्यर्थं चिकित्सायण
विक्रियेते हि ता काचनी एशिंवां सु एशिमुपासते दारुणैः कृष्यमाणं नां गदैर्वैतस्य
तः क्षयद्वित्वावैवत्वात्मा शास्त्रीवित्तं प्रयच्छति धर्मार्थसदृशस्तस्मदावांने होयत
भ्यतेन हि जीवितदानमन्मविशिष्यते ॥ यतो भूत दया धर्म इति त्वाचचिकित्सया वर्त
तेयः स सिध्यर्थसुखमत्तं तमभ्युते इति ॥ ॥ तत्र श्रीको ॥ ॥ आ पूर्वदसमुत्सा
दिव्यो मधविधिः शुभः ॥ मृता त्यांतस्युणां सिद्धं रत्नरसायनं ॥ विदेभ्यो वृक्षसारिभ्यो
इवाचामोश्वाः ॥ आ पूर्वदसमुत्थाने तत्सर्वं संप्रकाशितम् ॥ ॥ इति चिकित्सिते ॥

युर्वेदसमुत्थातीयो रसायनपादः चतुर्थः ॥ ४ ॥ इति समाप्तश्चरसायनाध्यायः
समाप्तः ॥ ॥ अध्यायः संप्रयोगः शरमूलीयं वाजीकरणपादं व्याख्यास्यामः ॥ ॥
वाजिकरणमन्त्रिच्छेत्सु ॥ ॥ रूषो नित्यमात्मवान् तदायं तोहि धर्मार्थौ श्रीनिश्चयशरण
च पुत्रस्थापत न ह्यैतनुणा श्वेते सुताभ्याः वाजीकरणमग्नं च क्षेत्रं स्त्रीपाप्रहर्षणी
इष्टास्ते कौकशोप्यथाः परंशीतिकरः स्मृताः ॥ किंपुनस्त्री शरीरियं संघातेन न्यवस्थितां
संघातो यापयार्थानां स्त्रीपुतायत्र विद्यते आश्रयो ही द्वितीयार्थः ॥ सरीविजननोधिकं
सीति विशेण स्त्रीघ्नयत्प्रतिष्ठितं धर्मार्थौ स्त्रीपुलक्ष्मीश्च स्त्रीपुलीकाः प्रतिष्ठिताः
मृत्पादौ तव स्थाया लक्ष्णौ र्याधिभूषताया वृषा शिक्षिताया च मास्त्री द्यव्यातमाता ॥

तातामन्मात्रलोकस्यदेवयोगाच्चयोचितानंतंशाख्यविवर्द्धतेनारुपादयोगुरागःवयोहृषा
 याममानःमनशसत्वायावशपापायस्यपीयतेप्रियेःपायाशभूतासर्वेषामिंद्रियणांयह
 गणैःयथाविद्युक्तोस्त्रीकसरतिर्मन्यतेनगतयस्याकृतेशर्तैर्वधतेभूयमिवेन्द्रियैःशो
 कोंद्वेगारतिमयैर्यादृष्टानाभिभूयतेयातिर्याप्राप्यविसृजंद्दृष्टाद्दृष्टमिदतीवयाअ
 पूर्वाभिवपायांतिनित्यंहर्षातिवैमतःगत्वागत्वापिबहुशोबांनृसिनेवगच्छतिसास्त्री
 वृद्धतमातस्यनानामावाहिमानयाःअतुल्यगोत्रांनृष्यांचपुहृष्टानिरूपद्वाम॥श्र
 द्रस्मांतांउजेनारीमयत्वार्यनिरमयःअष्टापथैकशास्त्रश्चनिष्कलश्चयथाइमः॥
 अनिष्टगंधश्चैकश्चनिरपत्यस्तथानरःचित्रदीपस्तत्तुल्यमध्यत्रुर्धात्रुसन्निभःमिः

प्रजस्तृणापूलीनिर्ज्ञानमःपुरुषाकृतिःअप्रतिष्ठश्चनग्नश्चभूयश्चैकेन्द्रियश्चनाम
 र्त्तयोनिःक्रियश्चैवयस्यात्म्यंनविद्यतेबहुमूर्तिर्वहुर्मुखोवहुप्रदोवहुक्रियःवहुच
 शुर्वतेनाबहुपुनःप्रोतिबलंसुखंवृतिर्विलासोविभवःकलयशोलोकाःसुखोदका
 स्तुतिश्चायत्यसंश्रितातस्मादपत्यमन्विष्टनृगणांआपत्यसंश्रितानृवाजिकारण
 नित्यास्यादिच्छेत्कामसुखातिचउपभोगसुखानृतिज्ञान्वीर्यापत्यविवर्द्धनानृ
 वाजीकरणसंयोगासुवक्ष्याम्यतउत्तरंशरमूलेशुभ्रलोतिकारोःकतिशुवात्वि
 कांशतावरींषयइषांचविठैकंपृकारिकांजिबंतीवकीमेदांपीरमयकंवलाशक्तिगो
 क्षरकंरुत्तामात्मगुत्यांपुनर्ववांपृथक्क्रियलिकानृकृत्तामावाणामाळकंववि

पाचयेद्गुलशोणोचतुर्भागांच शोषयेत् तत्र येष्वाणि मधुकं डाक्षगफला निविष्यली ॥
साधयेद्घृतशोषंच सूयूतं योजयेत्पुनः शर्करायास्तुगाक्षीरान्दूरां प्रस्थोन्मिने नि
षकृ पले श्वनुभिर्मागध्याः पलेनतिमिषस्य च त्वगला केशराणां च दूरां र्द्विपलोन्मि
तेः मधुनः कुडवाभ्यां च द्वाभ्यां तत्कारयोद्भिषक ॥ नथैकानि रक्ताणि शतावरीं
विदायोर्मलके शूरांस्तस्य च पृथक् पृथक् सार्थिषा द्वाकंद्यी क्षीरदोरां च तद्भिष
क्यालिकीर्तुलिकाः स्नानासां यथा निप्रयोजयेत् एष वृष्यः परीयोगी वृहरो व
लवर्द्धन ॥ अनेनाश्वद्वोदीर्णो लिंगमर्षयेत् स्त्रियः माषाणां मातृगुत्या या वीजाना
माडकं नवजीवर्षमः कोबीर्णभेक्ष मृद्धिं शतावरी ॥ मधुकं चाश्वगंधावसाधयेत् कुडवी

न्मितां रसेतस्मिं घृतप्रस्थं पुष्यमिषासस्य च गाक्षीरा इत्यपृथक् पृथक् मा
गां श्वनुपलांस्तत्र पिष्यला श्वावयेत्ययं पलं पूर्वमतौ ली द्वात नो नमुपयोजयेत् यः
इष्टदक्षयश्चुकं शोषूयश्चो न मां बल ॥ शर्करा माषविदलास्तुगाक्षीरीययो घृते ॥
गोधूमवूर्णवष्टात्रिसर्पिष्यत्कारिकां वचेत् नानां तिपकां मृदितां कोकुर मधुरैर
से सुशंधेषु क्षिपेद्दो यथा १ सां दी भवेत् इतः ॥ एष पिंडुरसो वृष्यः पीष्टिकौवलव
र्द्धनः ॥ अनेनाश्वद्वोदीर्णो वली लिंगी समर्षयेत् शिखिति निर्हं साना मेवं पिंडुर
सो मतः ॥ घृतमाषा नवस्तांडा साधयेन्माहिषरसे भर्जयेत्तरसंपूर्तं फलास्तं न च
सर्पिषि इषत्सलवणं पुक्तं धातुजीरकनागरे ॥ वृष्यवल्पश्च वृहगाश्च रसो जतः

चरकास्तिनिरिमेतित्तिरी-को कुरेरेसे कु कुरावर्हिणारमेतित्तिरी-को कुरेरेहांसे
 वर्हिमेवच तचसर्पिषिसंतत्या-कलारुतानकारयेदुमाना मधुराकयथासा
 ल्यंगंधाष्माचलवर्द्धनान॥११॥तुप्रिंचककमांसांनंगत्या यो नृपिबेत्पयः नत
 स्पवचस्तेथिन्यंस्पान्निश्रुक्तः सपोनिशि॥माषयूवेरागयोतुत्काद्युता स्त्रं दधि
 कोदनंपयः यिवतिरात्रिंसकृत्तनां जागर्ति वेगवान् नानास्वपितिरात्रौषुनिस्प
 स्तत्रे शोफसाहृत्पः कुक्कुटमांसांनानृवीनां नकोरेतसितिः स्ताव्यमत्स्यांसं
 भृष्टं सर्पाभिभक्षयेत् तं सुवर्हिणारवदक्ष नामेवमंजनिभक्षयेत्॥वाजीकर

शासामर्थक्षेत्रं स्त्रीपस्य चैव या येदोषातिरपत्यानांगुणाः पुत्रवर्ता च ये दृष्टा
 स्तेक्षारमूली येषां देपुष्टिबलप्रदाः दशपंचन संयोगावीर्यापत्यविद्वद्भना इति
 ॥ ॥ तत्र श्लोका ॥ ॥ स्तोता मश्रुद्रेखमलेशरीरेवृष्यं पदाग्रं मिति ॥ ॥
 मंतिकाले वृषापतेवेतपरं मनुष्यं खड्गं हर्णे चैवलप्रदं च तस्मात्पुणश्चैधनमे
 वकार्यं वलानुरूपं न हि वृष्ययोगाः सिद्ध्यन्ति देहे मलिं नाप्रयक्ताः ॥ क्लिष्टं यथा
 वा शशि ॥ राजसणे ॥ इति ॥ ॥ इति चिकित्सिते सौम्यो गशरसूलीयो वाजीकरणा
 मादः प्रथमः ॥ १ ॥ अथातः आसिक्तक्षीरिभ्यं वाजीकरणापादं व्याख्यास्यामः ॥ ॥

५४०१५१५१ ३-२०





